

Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΠΡΑΞΕΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ:

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ ΔΙΑΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΑΔΙΑΛΕΙΠΤΗΣ ΣΥΝΔΕΣΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΤΑΣΑΚΟΥ

Ειδικού Συμβούλου ΕΕΤ

1. Η έννοια του κινδύνου διακανονισμού κατά τη διενέργεια πράξεων συναλλάγματος

Το ενδιαφέρον των κεντρικών τραπεζών για τη μείωση του κινδύνου διακανονισμού κατά τη διενέργεια πράξεων συναλλάγματος αυξήθηκε κατόπιν του επεισοδίου της Herstatt Bank⁽¹⁾. Την 26η Ιουνίου του 1974 η γερμανική εποπτική αρχή απέσυρε την άδεια λειτουργίας της Bankhaus Herstatt, μιας σχετικά μικρού μεγέθους τράπεζας με καταστατική έδρα στην Κολογία και έντονη δραστηριότητα στις αγορές συναλλάγματος. Πριν την έναρξη της διαδικασίας εκκαθάρισης, οι αντισυμβαλλόμενοι της Bankhaus Herstatt είχαν προχωρήσει στην καταβολή γερμανικών μάρκων, αναμένοντας την αντικαταβολή από την Bankhaus Herstatt αμερικανικών δολαρίων στα πλαίσια συναφθεισών συμβάσεων πράξεων συναλλάγματος. Μετά την έναρξη της διαδικασίας εκκαθάρισης, η ανταποκρίτρια της Bankhaus Herstatt στις ΗΠΑ έπαυσε τις πληρωμές δολαρίων από το λογαριασμό της Bankhaus Herstatt, με αποτέλεσμα την έκθεση των αντισυμβαλλόμενων τραπεζών τόσο στον κίνδυνο διακανονισμού όσο και στον κίνδυνο κόστους αντικατάστασης⁽²⁾.

Οι επιπλοκές της πτώχευσης της Bankhaus Herstatt και η ραγδαία ανάπτυξη της αγοράς συναλλάγματος ανέδειξε τη συστημική σημασία του κινδύνου διακανονισμού πράξεων συναλλάγματος.

Η έννοια του κινδύνου διακανονισμού αναφέρεται στην αδυναμία ολοκλήρωσης μεμονωμένων συναλλαγών ή, γενικότερα, στη μη πραγματοποίηση του διατραπεζικού διακανονισμού κατά τα αναμενόμενα⁽³⁾. Ο κίνδυνος διακανονισμού εκδηλώνεται με διαφορετική ένταση στα

- συστήματα πληρωμών (payment systems) και στα
- συστήματα διακανονισμού πράξεων σε χρηματοπιστωτικούς τίτλους⁽⁴⁾/συναλλάγματος (exchange for value systems).

⁽¹⁾ Το εν λόγω επεισόδιο κείται στην αφετηρία των προσαθειών διαμόρφωσης ενός διεθνούς κανονιστικού πλαισίου για τον περιορισμό των κινδύνων, στους οποίους εκτίθενται οι τράπεζες με τη συγκρότηση της Επιτροπής της Βασιλείας την ίδια χρονολογία. Στο επεισόδιο οφείλεται και η ονομασία του κινδύνου ως Herstatt risk.

⁽²⁾ Βλέπε σχετικά Miller P. (2002) σελ. 15, και Committee on Payment and Settlement Systems (1996) σελ. 6-8, όπου γίνεται αναφορά και στα ακόλουθα επεισόδια εκδήλωσης του κινδύνου: Drexel Burnham Lambert (1990), BCCI (1991), Πραξικόπημα του 1991 στην τέως Σοβιετική Ένωση, Barrings (1995).

⁽³⁾ Committee on Payment and Settlement Systems (1997) σελ. 7, Committee on Payment and Settlement Systems (2000) σελ. 10. Ο εν λόγω κίνδυνος δεν θα πρέπει να συγχέεται με τον κίνδυνο πτώχευσης του αρμόδιου για το διακανονισμό φορέα (settlement agent risk). Βλ σχετικά Sheppard, D. (1996) σελ. 29.

⁽⁴⁾ Αναφορικά με τον κίνδυνο διακανονισμού κατά την εκκαθάριση πράξεων σε χρηματοπιστωτικούς τίτλους βλ. Committee on Payment and Settlement Systems (1992) σελ. 10-14 και European Central Bank (1998) Παράρτημα Ι.

Στα συστήματα διακανονισμού πράξεων σε χρηματοπιστωτικούς τίτλους/ συναλλάγματος ο κίνδυνος έχει αμφίδρομη κατεύθυνση διότι η συναλλαγή έχει δύο σκέλη: τη μεταβίβαση της κυριότητας των τίτλων και την καταβολή του χρηματικού τους αντιτίμου.

Ο κίνδυνος διακανονισμού στις πράξεις συναλλάγματος έχει δύο διαστάσεις:⁽⁵⁾

➤ Η πρώτη αφορά τον πιστωτικό κίνδυνο που ελλοχεύει σε περίπτωση οριστικής αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεων ενός εκ των αντισυμβαλλομένων σε μία πράξη συναλλάγματος, οπότε ο έτερος αντισυμβαλλόμενος υφίσταται ζημία αντίστοιχη της αξίας της σχετικής πράξης⁽⁶⁾.

➤ Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στον κίνδυνο ρευστότητας που ενσκήπτει, στην περίπτωση που ο ένας εκ των αντισυμβαλλομένων αδυνατεί προσωρινά – και πάντως σίγουρα όχι στην προβλεπόμενη ημερομηνία – να εκπληρώσει την υποχρέωσή του. Ο έτερος αντισυμβαλλόμενος σε αυτή την περίπτωση είναι αναγκασμένος να χρηματοδοτήσει τη συναλλαγή μέχρι τη χρονική στιγμή που θα εκπληρωθεί η υποχρέωση.

Ο κίνδυνος διακανονισμού πράξεων συναλλάγματος (foreign exchange settlement risk) θα πρέπει να διακρίνεται από

➤ τον κίνδυνο τιμών συναλλάγματος (foreign exchange risk), ο οποίος αφορά την πραγματοποίηση ζημιών από τη διακύμανση των τιμών συναλλάγματος σε στοιχεία, τόσο εντός ισολογισμού όσο και εκτός ισολογισμού μιας τράπεζας⁽⁷⁾, και

➤ τον κίνδυνο κόστους αντικατάστασης (replacement cost risk ή pre-settlement risk), που προκύπτει όταν ο αντισυμβαλλόμενος σε μία προθεσμιακή πράξη δεν δύναται να εκπληρώσει την υποχρέωσή του – αδυναμία που συνεπάγεται για τον άλλο αντισυμβαλλόμενο μία μη καλυφθείσα/ανοικτή θέση ή/και απώλεια μη πραγματοποιηθέντων κερδών. Η προκύπτουσα ανοικτή θέση είναι το κόστος αντικατάστασης της αρχικής συναλλαγής σε τρέχουσες τιμές αγοράς.

Ο εν λόγω κίνδυνος είναι εγγενής στις πράξεις συναλλάγματος, δεδομένου ότι σε μια πράξη αγοραπωλησίας συναλλάγματος το κάθε νόμισμα πρέπει να διακανονίζεται στην κεντρική τράπεζα της

χώρας έκδοσης και οι τοπικές αγορές έχουν διαφορετικά ωράρια λειτουργίας. Εκδηλώνεται με ιδιαίτερη ένταση, έχοντας συχνά συστημική διάσταση, λόγω των εξής παραγόντων:⁽⁸⁾

➤ του μεγέθους της αγοράς συναλλάγματος⁽⁹⁾,

➤ της αλληλεξάρτησης των σχετικών αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο αφενός και της ύπαρξης ετεροχρονισμών λόγω διαφοράς της ώρας λειτουργίας των σχετικών αγορών αφετέρου, και

➤ της συγκέντρωσης του μεγαλύτερου μέρους του όγκου των συναλλαγών σε συγκεκριμένες τράπεζες.

2. Το έργο της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών

2.1 Επιτροπές της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών με έργο στον περιορισμό του κινδύνου διακανονισμού πράξεων συναλλάγματος

Η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών, ο αρχαιότερος διεθνής οργανισμός, ιδρύθηκε το 1930 στη Συν-

⁽⁵⁾ Committee on Payment and Settlement Systems (1996) σελ. 4. Το θέμα του λειτουργικού κινδύνου στα συστήματα πληρωμών ως αιτία εκδήλωσης του κινδύνου διακανονισμού αναπτύσσεται στο McPhail K. (2003).

⁽⁶⁾ Ο κίνδυνος διαρκεί για το χρονικό διάστημα από τη στιγμή της αμετάκλητης εισαγωγής της εντολής πώλησης στο σύστημα, μέχρι τη στιγμή οριστικής πίστωσης του ποσού του αγορασθέντος νομίσματος. Βλέπε σχετικά Committee on Payment and Settlement Systems (1996) σελ. 8, και παράρτημα 1, παρ. 1.

⁽⁷⁾ Για τον εν λόγω κίνδυνο διαμορφώνεται ειδικό πλαίσιο αποτίμησης και υπολογισμού κεφαλαιακών υποχρεώσεων για την κάλυψή του σύμφωνα με τη Συμπληρωματική Συμφωνία για την κεφαλαιακή επάρκεια σε σχέση με τους κινδύνους αγοράς της επιτροπής της Βασιλείας, βλέπε σχετικά Basle Committee on Banking Supervision (1996).

⁽⁸⁾ Galati G. (2002), σελ 58 και Kahn Charles M. and W. Roberds (2000): σελ 2-3.

⁽⁹⁾ Σύμφωνα με σχετική έρευνα που έχει διεξαγάγει η Τράπεζα Διεθνών Διακανονισμών σε τριετή βάση το ύψος της αξίας των πράξεων συναλλάγματος σε ημερήσια βάση υπολογίζεται στα 1,2 τρισεκατομμύρια δολάρια. Λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι κάθε σχετική συναλλαγή έχει δύο σκέλη, η συνολική αξία ανέρχεται στα 2,4 τρισεκατομμύρια δολάρια. Αξίζει να σημειωθεί ότι συχνά τα σχετικά ανοίγματα των τραπεζών υπερβαίνουν την κεφαλαιακή τους βάση.

διάσκεψη της Χάγης. Μέλη της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών είναι οι κεντρικές τράπεζες όλων σχεδόν των κρατών. Το έργο της αποβλέπει στην προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και στην παροχή υπηρεσιών διακανονισμού για τις διεθνικές χρηματοοικονομικές συναλλαγές. Στους κόλπους της δραστηριοποιούνται:

- Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (Basel Committee on Banking Supervision, {πρώην Επιτροπή Τραπεζικών Ελέγχων και Εποπτικών Πρακτικών (Committee on Banking Regulations and Supervisory Practices)},
- η Επιτροπή Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού (Committee on Payment and Settlement Systems), και
- η Επιτροπή για το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα (πρώην Διαρκής Επιτροπή Ευρω-συναλλάγματος (Euro-currency Standing Committee)).

Με το θέμα του ελέγχου των κινδύνων διακανονισμού που απορρέουν από τις πράξεις συναλλάγματος έχουν ασχοληθεί δύο εκ των επιτροπών που δραστηριοποιούνται στους κόλπους της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών:

- Η Επιτροπή Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού (υπό α), και
- Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία (υπό β)

(α) Σε συνέχεια του αναληφθέντος έργου, από την επιτροπή για τα συστήματα πληρωμών σε καθαρή βάση, οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών του G-10 αποφάσισαν το 1990 την ίδρυση της Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού. Η Επιτροπή δεν διαθέτει νομική προσωπικότητα, αλλά αποτελεί ένα άτυπο forum. Μέλη της Επιτροπής είναι οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών του G-10. Το 1997 η σύνθεση της Επιτροπής διευρύνθηκε με τη συμμετοχή των νομισματικών αρχών της Σιγκαπούρης και του Χονγκ Κονγκ.

Η συμβολή του έργου της Επιτροπής στη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών και διακανονισμού και κατ' επέκταση στην εμπέδωση της σταθερότητας του χρηματοπι-

στωτικού συστήματος υπήρξε μεγάλη. Συχνά η Επιτροπή συνεργάστηκε και με άλλους διεθνείς οργανισμούς ή fora στη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής – κυρίως με τον International Organization of Securities Commissions και την Basel Committee on Banking Supervision. Στις γνωστότερες εκθέσεις της Επιτροπής περιλαμβάνονται:

- Οι θεμελιώδεις αρχές για τα συστημικά σημαντικά συστήματα πληρωμών (Core Principles for Systemically Important Payment Systems)⁽¹⁰⁾,
- οι Συστάσεις για τα Συστήματα Διακανονισμού Πράξεων σε Τίτλους (Recommendations for Securities Settlement Systems)⁽¹¹⁾, και
- οι Συστάσεις για τους Κεντρικούς Αντισυμβαλλομένους⁽¹²⁾.

(β) Η Επιτροπή της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία ιδρύθηκε το 1974 στους κόλπους της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών, με στόχο να αποτελέσει ένα forum διαλόγου και συνεργασίας σε θέματα τραπεζικής εποπτείας. Μέλη της επιτροπής είναι οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών ή/και οι επικεφαλής των εποπτικών αρχών, όπου αυτές δεν ταυτίζονται με την κεντρική τράπεζα, των κρατών-μελών του G10 της Ελβετίας, του Λουξεμβούργου και προσφάτως της Ισπανίας. Το έργο της Επιτροπής της Βασιλείας εκτείνεται σε μια πληθώρα θεμάτων τραπεζικού ενδιαφέροντος. Ιδιαίτερα γνωστή είναι εντούτοις για τα εξής:

- το πλαίσιο κατανομής αρμοδιοτήτων μεταξύ των εποπτικών αρχών για τις διεθνώς δραστηριοποιούμενες τράπεζες⁽¹³⁾ και
- το Σύμφωνο για την κεφαλαιακή επάρκεια⁽¹⁴⁾.

⁽¹⁰⁾ Committee on Payment and Settlement Systems (1997).

⁽¹¹⁾ Committee on Payment and Settlement Systems and International Organization Securities Commissions (2001).

⁽¹²⁾ Committee on Payment and Settlement Systems and International Organization Securities Commissions (2004).

⁽¹³⁾ Basel Committee on Banking Supervision (1975) και Basel Committee on Banking Supervision (1983).

⁽¹⁴⁾ Basel Committee on Banking Supervision (1988), Basel Committee on Banking Supervision (1996), Basel Committee on Banking Supervision (2004).

2.2 Μελέτες των επιτροπών της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών

Σε συνέχεια του επεισοδίου της Bankhaus Herstatt εκπονήθηκαν οι ακόλουθες μελέτες από τις προαναφερθείσες επιτροπές:⁽¹⁵⁾

- Supervisory Guidance for Managing Settlement Risk in Foreign Exchange Transactions,
- Reducing foreign exchange settlement risk: A progress report,
- Settlement Risk in Foreign Exchange Transactions (Alsopp report), και
- Central bank payment and settlement services with respect to cross-border and multi-currency transactions (Noël Report)

Με την έκθεση Alsopp οι κεντρικές τράπεζες του G-10 χάραξαν μία στρατηγική για τον περιορισμό της έκθεσης στον κίνδυνο διακανονισμού πράξεων συναλλάγματος που προέβλεπε τη λήψη μέτρων:⁽¹⁶⁾

- από τις ίδιες τις τράπεζες σε ατομικό επίπεδο για τον έλεγχο των εν λόγω κινδύνων,
- από τις κεντρικές τράπεζες, ως αρμόδιες διοικητικές αρχές για την επίβλεψη των συστημάτων πληρωμών και διακανονισμού, και
- από τον τραπεζικό τομέα εν γένει για τη διαμόρφωση συστημάτων διακανονισμού πολυνομισματικών υπηρεσιών.

Είναι αλήθεια ότι σε συνέχεια της έκθεσης Alsopp ελήφθησαν κάποια μέτρα για τον περιορισμό της έκθεσης στον κίνδυνο με τη μείωση της διάρκειας των εν λόγω ανοιγμάτων. Στον περιορισμό του κινδύνου συνέβαλε και η εν τω μεταξύ ανάπτυξη και εμπέδωση των συστημάτων πληρωμών σε ακαθάριστη βάση και συνεχή χρόνο (RTGS)⁽¹⁷⁾. Επιπλέον ανελήφθησαν πρωτοβουλίες για τη σύναψη διμερών ή και πολυμερών συμφωνιών συμψηφισμού των συγκεκριμένων συναλλαγών, προεξαρχουσών της ECHO και της Multinet⁽¹⁸⁾. Πάντως ο κίνδυνος διακανονισμού δεν εξαλείφθηκε ως αποτέλεσμα μεμονωμένων πρωτοβουλιών στο μέτρο που δεν διαμορφώθηκε το λειτουργικό πλαίσιο που

θα επέτρεπε τον ταυτόχρονο διακανονισμό και των δύο σκελών των σχετικών πράξεων (payment versus payment).

3. Η πρωτοβουλία της αγοράς: Η Τράπεζα Διακανονισμού Αδιάλειπτης Σύνδεσης

3.1 Σύσταση, έδρα, λειτουργίες

Η αρχή της εξάλειψης του κινδύνου πραγματοποιήθηκε τον Ιούλιο του 1997, όταν μία ομάδα διεθνώς δραστηριοποιούμενων τραπεζών, δημιούργησε τη CLS Group Holdings AG με καταστατική έδρα την Ελβετία, στην οποία ανήκει η CLS UK Intermediate Holdings⁽¹⁹⁾. Η CLS Group Holdings AG έχει δύο θυγατρικές:

- τη CLS Bank International και
- τη CLS Services Ltd.

Η CLS Services Ltd., με καταστατική έδρα στη Μ. Βρετανία, παρέχει λειτουργική συνδρομή (back office support) στις δραστηριότητες της CLS Bank και των συμμετεχουσών σε αυτήν τραπεζών.

Η CLS Bank (Τράπεζα Διακανονισμού Αδιάλειπτης Σύνδεσης), με καταστατική έδρα στη Νέα Υόρκη, έχει λάβει άδεια από την Ομοσπονδιακή τράπεζα των ΗΠΑ (Federal Reserve) ως τράπεζα

⁽¹⁵⁾ Με την εξαίρεση της πρώτης στη σειρά παρουσίασης έκθεσης, η οποία εκπονήθηκε σε συνεργασία της Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού και της Επιτροπής της Βασιλείας για την Τραπεζική Εποπτεία, όλες οι υπόλοιπες αποτελούν καρπό του έργου της Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού.

⁽¹⁶⁾ Committee on Payment and Settlement Systems (1996) σελ. 18-32. Η εν λόγω έκθεση είχε το χαρακτηριστικό εποπτικής προειδοποίησης προς τους φορείς της αγοράς. Βλέπε σχετικά Kahn Charles M. and W. Roberds (2000): σελ. 7 και τις εκεί παραπομπές.

⁽¹⁷⁾ Ιστορική αναδρομή στην ανάπτυξη συστημάτων RTGS στις χώρες του G 10 στο Committee on Payment and Settlement Systems (1997).

⁽¹⁸⁾ Για τις εν λόγω πρωτοβουλίες βλέπε Duncan, G.M. (1994) και Glass, G.R. (1994).

⁽¹⁹⁾ Είχε προηγηθεί η συγχώνευση με τη νεοσυσταθείσα εταιρεία των ήδη υφιστάμενων πρωτοβουλιών ECHO και Multinet. Σύντομη ιστορική αναδρομή στο Miller P (2002) σελ. 15-16.

αποκλειστικού σκοπού, ήτοι το διακανονισμό πράξεων συναλλάγματος⁽²⁰⁾.

Η CLS Bank ξεκίνησε τις δραστηριότητές της το Νοέμβριο του 2002. Επί του παρόντος οι συναλλαγές που διακανονίζονται αφορούν επτά νομίσματα: Αμερικανικό δολάριο, ευρώ, δολάριο Αυστραλίας, δολάριο Καναδά, λίρα Αγγλίας, ιαπωνικό γεν και φράγκο Ελβετίας. Στις 8 Σεπτεμβρίου 2003 προστέθηκαν η κορώνα Δανίας, Σουηδίας, Νορβηγίας και το δολάριο Σιγκαπούρης.

Σύμφωνα και με το πλαίσιο κοινής επίβλεψης που ορίζεται στην Έκθεση της Επιτροπής για τα Σύστημα Πληρωμών και Διακανονισμού, επικεφαλής επιβλέπουσα αρχή είναι η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα είναι επιβλέπουσα αρχή σε σχέση με το σκέλος των συναλλαγών που διενεργείται σε ευρώ⁽²¹⁾.

3.2 Μέλη της Τράπεζας Διακανονισμού Αδιάλειπτης Σύνδεσης

Τα μέρη που συμμετέχουν στο σύστημα διακανονισμού της CLS Bank είναι τα εξής:⁽²²⁾

- άμεσα μέλη (υπό α),
- ανταποκριτές (υπό β),
- έμμεσα μέλη (υπό γ), και
- παροχείς ρευστότητας (υπό δ).

(α) Τα άμεσα μέλη διακρίνονται σε: (i) Μέλη διακανονισμού, και (ii) μέλη-χρήστες. Τα μέλη διακανονισμού μπορούν να υποβάλλουν εντολές για διακανονισμό πράξεων συναλλάγματος κατευθείαν στη CLS Bank, όπου και διατηρούν λογαριασμούς διακανονισμού. Προϋπόθεση απόκτησης της ιδιότητας του μέλους διακανονισμού είναι η συμμετοχή στο μετοχικό κεφάλαιο της CLS Bank, καθώς και η ικανοποίηση αυστηρών κριτηρίων λειτουργικής και χρηματοοικονομικής φύσης. Τα μέλη-χρήστες δύνανται επίσης να υποβάλλουν άμεσα εντολές προς την CLS Bank, αλλά, σε αντίθεση με την προηγούμενη περίπτωση, δεν διατηρούν λογαριασμούς διακανονισμού στη CLS

Bank και οφείλουν να διεκπεραιώνουν τις εντολές μέσω ενός μέλους διακανονισμού⁽²³⁾.

(β) Οι ανταποκριτές είναι τράπεζες που λαμβάνουν και εκτελούν εντολές για λογαριασμό μελών διακανονισμού, σε νομίσματα για τα οποία τα τελευταία, είτε δεν διατηρούν λογαριασμούς διακανονισμού στην οικεία κεντρική τράπεζα, είτε δεν διαθέτουν επαρκή ρευστότητα.

(γ) Τα έμμεσα μέλη δεν μπορούν να υποβάλλουν εντολές κατευθείαν στην CLS Bank, αλλά μέσω ενός άμεσου μέλους (είτε μέλος διακανονισμού είτε μέλος-χρήστη).

(δ) Οι παροχείς ρευστότητας είναι χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, τα οποία διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο για την ομαλή διεκπεραίωση του διακανονισμού σε περίπτωση που ένα μέλος διακανονισμού δεν διαθέτει επαρκή ρευστότητα για την ολοκλήρωση μιας συναλλαγής. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι παροχείς ρευστότητας δεσμεύονται συμβατικά να παράσχουν την αναγκαία ρευστότητα μέχρι ενός ύψους, ανταλλάσσοντας το νόμισμα στο οποίο το μέλος διακανονισμού έχει χρεωστική θέση, με νόμισμα επί του οποίου η θέση του μέλους διακανονισμού είναι πιστωτική⁽²⁴⁾.

3.3 Διενέργεια συναλλαγών μέσω της Τράπεζας Διακανονισμού Αδιάλειπτης Σύνδεσης

Η πραγματοποίηση μιας πράξης συναλλάγματος μέσω της CLS Bank προϋποθέτει την εκπλήρωση των εξής:

⁽²⁰⁾ Η χορήγηση άδειας αποκλειστικού σκοπού υπήρξε χωρίς άλλο κρίσιμος παράγοντας για την υποστήριξη των δραστηριοτήτων της από τις κεντρικές τράπεζες.

⁽²¹⁾ Βλέπε σχετικά European Central Bank (2000).

⁽²²⁾ European Central Bank (2003) σελ. 56-57.

⁽²³⁾ Η ιδιότητα του μέλους-χρήστη απευθύνεται κυρίως σε πιστωτικά ιδρύματα που δεν θέλουν ή δεν μπορούν να διαχειριστούν ενεργητικά τη ρευστότητά τους.

⁽²⁴⁾ Η CLS Bank απαιτεί την ύπαρξη τριών παροχών ρευστότητας ανά νόμισμα με την εξαίρεση νομισμάτων περιορισμένης διαπραγμάτευσης, όπου αρκούν δύο παροχές ρευστότητας.

- Η πράξη να αφορά τα επιλέξιμα νομίσματα.
- Οι αντισυμβαλλόμενοι θα πρέπει να είναι άμεσα ή έμμεσα μέλη της CLS Bank.
- Ο χαρακτήρας της πράξης να είναι επιλέξιμος⁽²⁵⁾.

Η ολοκλήρωση μιας πληρωμής CLS πραγματοποιείται στα εξής διαδοχικά στάδια:

- Κατ' αρχήν τα μέλη του συστήματος αποστέλλουν μηνύματα SWIFT στην CLS Bank με τις λεπτομέρειες των προς διακανονισμό συναλλαγών μέχρι τις 00.00 ώρα Κεντρικής Ευρώπης.
- Βασιζόμενη στα εν λόγω μηνύματα των μελών η CLS Bank υπολογίζει το καθαρό υπόλοιπο για κάθε μέλος ξεχωριστά και για κάθε ξεχωριστό λογαριασμό συναλλάγματος που διατηρεί το εν λόγω μέλος και εκδίδει ένα χρονοδιάγραμμα πληρωμών (pay in schedule), το οποίο συνοψίζει το οφειλόμενο από το οικείο μέλος ποσό ανά υπολογαριασμό. Οι πληρωμές διενεργούνται μεταξύ 07.00 και 12.00 ώρα Κεντρικής Ευρώπης, απαρεγκλίτως.
- Η CLS Bank διατηρεί λογαριασμούς διακανονισμού στις κεντρικές τράπεζες των επιλέξιμων νομισμάτων. Τα μέλη του συστήματος διατηρούν λογαριασμό στην CLS Bank, ο οποίος διακρίνεται σε υπολογαριασμούς ισάριθμους με τα επιλέξιμα νομίσματα. Τα μέλη χρηματοδοτούν τους εν λόγω λογαριασμούς μέσω του συστήματος πληρωμών σε ακαθάριστη βάση και συνεχή χρόνο (RTGS) της χώρας έκδοσης του νομίσματος άμεσα ή μέσω ανταποκριτή, καταβάλλοντας τα σχετικά ποσά στο λογαριασμό που διατηρεί η CLS Bank στην οικεία κεντρική τράπεζα.
- Στη συνέχεια η CLS Bank διακανονίζει κάθε επιμέρους συναλλαγή, πιστώνοντας το λογαριασμό του μέλους-αγοραστή με το νόμισμα που αγοράστηκε και χρεώνοντας το λογαριασμό του μέλους-πωλητή με το νόμισμα που πωλήθηκε, ταυτόχρονα. Παράλληλα χρεώνει το λογαριασμό του μέλους-αγοραστή με το νόμισμα που χρησιμοποίησε για την αγορά και πιστώνει το λογαριασμό του μέλους-πωλητή με το νόμισμα που καταβλήθηκε.

Η διενέργεια πράξης συναλλάγματος εντός

CLS Bank προϋποθέτει ότι αμφότεροι οι αντισυμβαλλόμενοι θα έχουν την αναγκαία ρευστότητα για να πραγματοποιηθεί η συναλλαγή⁽²⁶⁾.

3.4 Μέτρα περιορισμού της έκθεσης στον κίνδυνο διακανονισμού

Η μείωση, αν όχι εξάλειψη, του κινδύνου επιτυγχάνεται βάσει δύο αρχών που διέπουν τη λειτουργία της CLS Bank:⁽²⁷⁾

- την αρχή πληρωμής έναντι πληρωμής (payment-versus-payment) (υπό α), και
 - την αρχή του θετικού υπολοίπου των λογαριασμών (positive account balance rule) (υπό β).
- (α) Η CLS Bank λειτουργεί με βάση την αρχή πληρωμής έναντι πληρωμής (payment-versus-payment), η οποία αποβλέπει στο συγχρονισμό των δύο σκελών της συναλλαγής, ούτως ώστε να εξαλείφεται ο κίνδυνος διακανονισμού. Έτσι καμία συναλλαγή δεν διακανονίζεται, παρά μόνο στην περίπτωση που οι σχετικοί λογαριασμοί των συναλλασσομένων μελών έχουν επαρκές υπόλοιπο.

Επισημαίνεται ότι η CLS Bank ενεργεί ως οιοική κεντρική τράπεζα για το διακανονισμό πράξεων συναλλάγματος (settlement agent), αλλά σε καμία περίπτωση ως κεντρικός αντισυμβαλλόμενος.

(β) Σύμφωνα με τη δεύτερη αρχή τα μέλη είναι υποχρεωμένα να διατηρούν θετικό υπόλοιπο στο λογαριασμό διακανονισμού – σωρευτικά υπολογιζόμενο σε σχέση με τους επιμέρους υπολογαριασμούς. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα ότι ακόμα και αν πτωχεύσει ένα μέλος, δεν έχει χρεωστική θέση έναντι της CLS Bank, ενώ η τελευταία θα διαθέτει τα αναγκαία κεφάλαια για να αποπληρώσει τα υπόλοιπα μέλη.

⁽²⁵⁾ Τέτοιες πράξεις θεωρούνται οι συναλλαγές Tom/Next, Spot και Forward.

⁽²⁶⁾ Κατά τη διενέργεια μιας πράξης συναλλάγματος εκτός CLS Bank τίποτα δεν βεβαιώνει τον έναν αντισυμβαλλόμενο ότι ο έτερος θα εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του (Βλέπε Kahn Charles M. and W. Roberds (2000): σελ. 9).

⁽²⁷⁾ Galati G. (2002), σελ. 62.

Η CLS Bank διαθέτει δύο μηχανισμούς προκειμένου να διασφαλίζει το θετικό υπόλοιπο των λογαριασμών:

- περικοπές αποτίμησης (haircuts)⁽²⁸⁾ και
- όρια επί του εύρους του τυχόν αρνητικού υπολοίπου τόσο των μεμονωμένων υπολογαριασμών κάθε μέλους (short position limits) όσο και σωρευτικά (aggregate short position limits).

Επίσης, στην εξαιρετική περίπτωση αδυναμίας εκπλήρωσης υποχρεώσεων κάποιου μέλους υφίσταται εκ των προτέρων συμφωνία επιμερισμού των ζημιών μεταξύ των υπολοίπων μελών (loss sharing agreement).

4. Συμπερασματικές παρατηρήσεις

Οι επιτροπές που δραστηριοποιούνται στους κόλπους της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών έχουν με το έργο τους επηρεάσει εκτεταμένα την τραπεζική νομοθεσία και πρακτική κάθε χώρας. Ιδιαίτερα το κοινοτικό τραπεζικό δίκαιο έχει αναπτυχθεί σε συνέχεια και αντανάκλαση του έργου της Επιτροπής της Βασιλείας. Τα τελευταία χρόνια ουσιαστική είναι και η επίδραση του έργου της Επιτροπής Συστημάτων Πληρωμών και Διακανονισμού.

Το αξιοσημείο συνίσταται στην απουσία νομικής δεσμευτικότητας των εκθέσεων των επιτροπών της Τράπεζας Διεθνών Διακανονισμών. Στην περίπτωση της ρύθμισης του κινδύνου διακανονισμού πράξεων συναλλάγματος αναδεικνύεται η δυνατότητα να ενεργήσει το ήπιο δίκαιο ως ώθηση για ανάληψη πρωτοβουλίας από τους φορείς της αγοράς για την επίλυση ενός θέματος, χωρίς να είναι αναγκαία η διοικητική παρέμβαση.

⁽²⁸⁾ Πρόκειται για μέτρο ελέγχου κινδύνων, σύμφωνα με το οποίο υπολογίζεται η συναλλαγματική ισοτιμία με βάση την αντίστοιχη τρέχουσα τιμή της αγοράς, μείον ένα ορισμένο ποσοστό. Το μέτρο αποβλέπει να προφυλάξει τη CLS Bank από τις έντονες διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

ΠΗΓΕΣ/ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κείμενα Διεθνών και Ευρωπαϊκών οργανισμών

Basel Committee on Banking Supervision (1975): Report on the Supervision of Banks' Foreign Establishments, (Αδημοσίευτο).

Basel Committee on Banking Supervision (1983): Principles for the Supervision of Bank's Foreign Establishments, May.

Basel Committee on Banking Supervision (1988a): International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards, July.

Basel Committee on Banking Supervision (2004): International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: a Revised Framework, Basle, July.

Basel Committee on Banking Supervision (1996): Amendment to the Capital Accord to incorporate market risks, January, Basle.

Basel Committee on Banking Supervision & Committee on Payment and Settlement Systems (2000): Supervisory Guidance for Managing Settlement Risk in Foreign Exchange Transactions.

Committee on Payment and Settlement Systems (1992): Delivery versus payment in securities settlement systems, September.

Committee on Payment and Settlement Systems (1993): Central bank payment and settlement services with respect to cross-border and multi-currency transactions (Noël Report).

Committee on Payment and Settlement Systems (1996): Settlement risk in foreign exchange transactions, March.

Committee on Payment and Settlement Systems (1997): Real time gross settlement systems, Basle, March.

Committee on Payment and Settlement Systems (1998): Reducing foreign exchange settlement risk: A progress report.

Committee on Payment and Settlement Systems (2000): Clearing and settlement arrangements for retail payments in selected countries, September.

Committee on Payment and Settlement Systems and International Organisation Securities Commissions (2001): Recommendations for Securities Settlement Systems, November.

Committee on Payment and Settlement Systems and Inter-

national Organisation Securities Commissions (2004): Recommendations for Central Counterparties, March.

European Central Bank (1998): Standards for the use of EU securities settlement systems in ESCB credit operations, January.

European Central Bank (2000): Role of the Eurosystem in the field of payment systems oversight, June.

European Central Bank (2003): CLS - purpose, concept and implications, January.

2. Αρθρογραφία

CLS Bank (2003): CLS How it works, CLS Publication στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<http://www.cls-group.com/publications/>

Duncan, G.M. (1994): Clearing house arrangements in the foreign exchange markets, στο: Symposium proceedings: international symposium on banking and payment services, 168-174.

Galati G. (2002): Settlement risk in foreign exchange markets and CLS Bank, BIS Quarterly Review, December.

Glass, G.R. (1994): Multinet's FX netting solution, στο: Symposium proceedings: international symposium on

banking and payment services, (Board of Governors of the Federal Reserve System, Washington, D.C.) 152-167.

Harrison Ian (1997): Settlement risk in foreign exchange transactions, *Reserve Bank Bulletin*, Vol. 60 No. 3.

Havoutis N. M. (2000): Liquidity and collateral management in CLS, *European Payments Review 2000/2001*.

Kahn Charles M. and W. Roberds (2000): The CLS Bank: A Solution to the Risks of International Payments Settlement?, *Federal Reserve Bank of Atlanta, Working Paper 2000-15a*, November.

McPhail K. (2003): Managing Operational Risk in Payment, Clearing, and Settlement Systems, Bank of Canada Working Paper 2003-2.

Miller P. (2002): CLS Bank: Managing Foreign Exchange Settlement Risk, Bank of Canada review, autumn 2002.

Sheppard D. (1996): Payment Systems, στο *Handbooks in Central Banking no. 8 Centre for Central Banking Studies*, Bank of England.

